CZU: 343.9 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.54**

ETAPA MODERNĂ ÎN DEZVOLTAREA CRIMINOLOGIEI

GLADCHI Gheorghe,
Academia „Ștefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova,
doctor habilitat, profesor universitar,
ORCID: 0000-0001-9786-1111

SUMMARY

The work includes a complex analysis of the modern stage in the development of criminology (the beginning of the 70s to the present). Modern criminology has discovered the phenomenon of the victim and the functions of social control, which have been criticized not only for their role in countering crime, but also for their role in promoting crime. In this period, the causes of crime are viewed not only from a statistical point of view, but as a social process, in which the criminal, the victim, and society are involved. The characteristics of the modern stage, also called "Critical and Postmodern Criminology", are established. It analyzes the ideas of realist criminology, abolitionism, peacemaking criminology that come together in modern critical criminology. Postmodernism, constitutive criminology, emerging on the basis of postmodernism, integrative criminology, phenomenological criminology, Cultural Criminology are valued. The study highlights the priority issues of criminology at the present time: issues of social control (general, criminal justice, including restorative justice, prevention and probation, police and prison issues, alternative measures to custodial sentences), crime victims, violent crime, crime organized crime, computer crimes and terrorism, illicit drug trafficking, etc.

Keywords: modern criminology, critical criminology, realistic criminology, abolitionism, peacemaking criminology, postmodernism, constitutive criminology, integrative criminology, phenomenological criminology, cultural criminology.

Începutul etapei moderne în dezvoltarea științei criminologiei se consideră anii 70 ai sec. al XX-lea, perioadă în care concomitent cu dezvoltarea în continuare a teoriilor și curentelor științifice elaborate anterior (doctrina criminologiei clinice, școala economică, teoria anomiei sociale, teoria „asociațiilor diferențiate", teoria „subculturilor delincvente și conflictului de cultură", teoria stigmatizării" etc), apar noi doctrine și direcții de cercetare.

În această perioadă, contracararea criminalității se realiza prioritar prin promovarea de transformări sociale și reeducarea infractorilor. Astfel, în statele din Europa Occidentală reformele erau orientate spre diminuarea diferențelor socioeconomice dintre bogați și săraci, reducerea șomajului, amplificarea susținerii

sociale a șomerilor, desființarea ghetourilor și cartierelor sărace. Drept bază teoretică a acestor transformări era considerată concepția anomiei sociale. O atenție deosebită se acorda decriminalizării tinerilor. Politica penală era influențată de doctrina criminologiei clinice, foarte populară în acest răstimp. Practic în toate statele a fost realizată umanizarea esențială a politicii represive, find înlocuită privațiunea de libertate prin amenzi, avertizări privind inadmisibilitatea încălcării legii, condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, și așa numita executare a pedepsii închisorii în semilibertate.

În cadrul școlii moderne, centrul de greutate al cercetării criminologice se deplasează de la problematica comportamentului delincvent și a „trecerii la act" către descifrarea proceselor din societate prin care anumite comportamente sunt etichetate drept „criminale", către studiul victimei infracțiunii (ca fenomen) și controlul social. De aceea, cauzele criminalității încep a fi privite nu doar sub aspect statistic, ci ca un proces social, în care sunt antrenați și infractorul, și victima, și societatea [1, p. 66]. Astfel, criminologia modernă a descoperit fenomenul victimei infracțiunii, precum și funcțiile controlului formal și neformal din partea societății, care au fost apreciate critic nu doar sub aspectul rolului lor în contracararea criminalității, ci și a rolului acestora de favorizare a criminalității [2, p. 101].

Etapa modernă în dezvoltarea criminologiei este denumită în literatura de specialitate drept criminologie critică și postmodernă (sfârșitul sec. al XX-lea – prezent) [3, p. 8]. Noua criminologie critică și mai ales criminologia postmodernă se caracterizează prin următoarele trăsături: 1) atitudine foarte critică față de teoriile precedente; 2) atitudine extrem de critică față de relațiile și structurile sociale, economice, politice, administrative; 3) abordare radicală relativistă a conceptelor de crimă și criminalitate ca „constructe" sociale (politice); 4) convingerea că structurile sociale, inechitatea social-economică reprezintă sursa principală a criminalității; 5) atitudine critică față de metodele și mijloacele tradiționale ale controlului social asupra criminalității; recunoașterea „crizei pedepsei"; 6) reînnoirea instrumentarului metodologic.

Apariția *criminologiei critice* este legată de publicarea de către autorii englezi Ian Taylor, Paul Walton și Jock Young, în anul 1973, a lucrării „Noua criminologie" („The New Criminology") [4]. Conform teoriei acestora, actul deviant ar fi rezultatul unei stări conflictuale între individ și structurile sociale și economice, iar infracțiunea

ar reprezenta actul politic prin care delincventul își exprimă refuzul față de organizarea socială existentă. Autorii consideră drept factor criminogen important inegalitatea posibilităților (șanselor) care este generată de inegalitatea de clasă, sex sau etnică. În aceste condiții oamenii, mai mult sau mai puțin conștient, își fac alegerea potrivită care poate deveni criminală. Totodată, posibilitatea de a alege aparține nu doar individului, dar și societății (statului) care poate criminaliza anumite comportamente și eticheta astfel, autorii acestora. Delincventul este victimizat dublu – de societate și de justiția penală care reprezintă o reflectare a orânduirii sociale.

Către această orientare au migrat și cunoscuții criminologi interacționiști americani Richard Quinney (născut 1934) și William J. Chambliss (1933-2014) care consideră că ordinea de drept în societatea occidentală contemporană este creată de clasa capitaliștilor pentru asigurarea intereselor sale. Sunt destul de radicale în acest sens și viziunile unor criminologi germani. Astfel, Manfred Brusten (născut 1939) insistă asupra ideii că justiția penală este selectivă, inclusiv aplicarea pedepselor penale de către aceasta. Cercetătorul german își argumentează convingerea prin rezultatele studiilor sale empirice.

Sociologul și criminologul american Gresham M. Sykes (1922-2010) relevă că „dreptul penal și sistemul justiției penale îi ajută pe cei bogați și puternici să-și impună propriile standarde și interese; le protejează bogăția și siguranța personală; asigură coerciția împotriva acelora care ar dori să modifice statu-quo-ul. Cei săraci comit fapte antisociale întrucât legea penală nu corespunde normelor morale ale claselor exploatate; idealurile vehiculate și valorizate de cei bogați sunt de neatins pentru cei săraci, fapt care determină o puternică stare de frustrare; imposibilitatea participării la întocmirea normelor ordinii sociale declanșează o stare de puternică ostilitate” [5, p. 211]. În această ordine de idei, cercetătorul rus Feodor L. Zak afirmă că „întâietatea economiei este dăunătoare pentru societate, în general și pentru criminologie, în special. În societatea în care întâietatea este deținută de economie, dar nu de morală, iar banilor le revine rolul principal în reglarea comportamentului, cei bogați și puternici au necesitatea să-și protejeze maximal proprietățile și privilegiile” [6, p. 98-99]. Prin urmare, criminologia critică relevă efectul pozitiv lipsit de importanță și dauna esențială a dreptului represiv (penal).

Criminologia critică modernă ca orientare în gândirea deviantologică, reunește adepții criminologiei realiste (realismului de stânga), abolиționismului, criminologiei

pacificatoare și criminologiei constitutive. Toate aceste curente se caracterizează prin atitudine critică față de societatea occidentală contemporană și sistemul justiției penale al acesteia. Este necesar a remarca faptul că criminologia constitutivă a fost creată în baza postmodernismului.

Criminologia realistă, uneori denumită realismul de stânga este un curent în criminologia critică neomarxistă britanică, care apare în anii 80 ai secolului trecut, este împotriva idealismului de stânga și marxismului ortodox. Reprezentantul celebru al acestui curent este criminologul și sociologul britanic Jock Young (1942-2013). În concepția criminologiei realiste, criminalitatea este determinată de depravarea socială și inegalitatea socială. Adepții realismului de stânga susțin că nu doar în rândul infractorilor, dar și printre victimele infracțiunilor domină exponenții claselor inferioare, afectate puternic de inegalitate. Muncitorii sunt acei care, de asemenea, suferă de inegalitate. De aceea, anume interesele acestora urmează a fi luate în vedere la „intensificarea luptei" contra criminalității. Realiștii de stânga sunt convinși că pentru cunoașterea mai largă a criminalității reale avem nevoie de date suplimentare care ar viza relațiile dintre infractor și victimă, precum și relațiile acestora cu reprezentanții justiției penale. Abordarea dată încearcă să acorde o atenție mai mare persoanelor care devin victime ale infracțiunilor în raport cu acei indivizi care comit fapte criminale. Potrivit acestor autori, statistica victimelor reflectă mult mai adecvat starea reală a criminalității decât statistica criminală care oficial înregistrează nivelul infracționalității. În acest context, Jock Young declară că analiza datelor statistice despre victime, confirmă că poliția pierde lupta contra criminalității, în deosebi, în cartierele urbane sărace [7, p. 93]. Spre deosebire de criminologia critică, părtașii acestui curent nu ignoră infracțiunile împotriva femeilor și nu consideră infracțiunile contra patrimoniului drept atentate justificate la bogăția burgheziei. Criminologia realistă își stabilește noi obiective cum ar fi: cercetarea empirică a victimelor infracțiunilor, inclusiv a victimelor din clasa muncitoare; argumentarea necesității forțelor polițienești în vederea apărării populației; elaborarea unei politici eficiente care ar lua în considerare interacțiunea dintre guvern, poliție, delincvenți și circumstanțele sociale care favorizează săvârșirea infracțiunilor.

Abolиționismul este considerat un curent relativ autonom în criminologia critică. Denumirea de abolиționism derivă din latinescul „abolitio" – a aboli, a desființa, a anula, a lichida. Adepții acestui curent (norvegienii Nils Chistie (1928-2015) și

Thomas Mathiesen, olandezii Herman Bianchi (1924-2015) și Rene van Swaaningen, etc.) tind spre desființarea completă a sistemului penitenciar, iar în sens mai larg – sunt pentru anularea dreptului penal, în schimbul unor măsuri alternative ale controlului social.

În concepția criminologilor abolиționiști, privațiunea de libertate nu este eficientă și nu corespunde așteptărilor sociale. Statul nu trebuie să stabilească tipul pedepsei și modul executării acesteia. Problema dată urmează a fi soluționată de comun acord de către rudele și apropiații infractorului sau victimei. Închisorile trebuie nu doar reformate, dar desființate complet și înlocuite cu controlul din partea societății și măsurile de interacțiune socială. Închisorile s-au discreditat ca element de reglementare a criminalității și prevenire a recidivei infracționale. Instituțiile privative de libertate nu corectează delincvenții care execută pedeapsa, dar dimpotrivă, contribuie la degradarea, distrugerea personalității umane, precum și la sporirea profesionalismului criminal al acestora.

Controlul social asupra criminalității nu trebuie să pricinuiască daune. Este necesară decentralizarea, stabilirea unui control social democratic, dezvoltarea și promovarea reabilitării (resocializării). Exponenții abolиționismului propun un sistem principial nou de „justiție restaurativă”. Sistemul dat trebuie să funcționeze pe baza principiilor unei justiții sociale și economice, cu luarea în considerare a intereselor și necesităților atât ale victimei, cât și ale delincventului. Sistemul justiției în societatea umană trebuie să se bazeze pe protecție și reabilitare și nici de cum pe detenția penitenciară, pedeapsă și lipsa de atenție față de victimă [8, p. 50].

Criminologia pacificatoare (peacemaking criminology). Curentul pacificator se conturează în criminologia critică în a doua jumătate a anilor 80 ai sec. al XX-lea. Reprezentanții celebri ai acestui curent sunt criminologii americani Richard Quinney, Harold E. Pepinsky, Michael Bracewell, etc.

Potrivit doctrinei criminologiei pacificatoare „politica de război contra criminalității” (war on crime) trebuie înlocuită prin „politica de pace față de criminalitate”, ceea ce înseamnă elaborarea unei noi strategii de reacționare față de infracționalitate și nici de cum justificarea infracțiunilor. Sporirea criminalității, în deosebi a infracțiunilor de violență, în țările dezvoltate este generată de escaladarea violenței din partea statului. Criminologii pacificatori sunt împotriva pedepsei cu moartea, pedepsei închisorii și sistemului represiv polițienesc și penitenciar, propun

trecerea la strategia „răului mai mic” (harm reduction).

Ideile principale ale criminologiei pacificatoare sunt: 1) unitate (între oameni) în societate, necesitatea de împăcare; 2) grija și ajutorul reciproc ca principiu de bază al politicii de corectare; 3) cunoașterea de sine, ceea ce înseamnă realizarea păcii (interioare) în sufletul persoanei [9, p. 3-5]. În concepția criminologiei pacificatoare, reacția socială față de criminalitate este legată de problema conștientizării necesității unirii tuturor oamenilor de pe Terra prin legătura neîntreruptă a suferințelor persoanei și suferințelor omenirii. Pentru a schimba lumea, trebuie mai întâi să ne schimbăm noi înșine. Nu trebuie să răspundem răului cu rău, sau să clasificăm oamenii și să-i excludem din viața socială, lipsindu-i de libera alegere. Atunci când răspundem cu rău la rău nu suntem cu nimic mai presus de cei care ne-au pricinuit răul.

Harold E. Pepinsky consideră că pedeapsa doar favorizează conflictul. Violența în societate este produsă și de reacția acesteia față de agresivitate și conflict cu violență și conflict, realizată de către stat prin sancțiunile penale (pedeapsa cu moartea sau privațiunea de libertate). Reducerea violenței în societate este posibilă prin înlocuirea reacției sociale represive față de violență cu o reacție socială relizată prin măsuri de împăcare, mediere sau folosirea căilor amiabile de soluționare a litigiilor. „Unica cale spre pace, este însuși pacea”. Refuzul față de violență este legat, în opinia autorului, de democrație, decentralizare, structura socială echitabilă [10, p. 109-110].

Postmodernismul este o mișcare în artă, arhitectură și filosofie sau o condiție presupusă după sau ca reacție la modernism. Postmodernismul este termenul de referință aplicat unei vaste game de evoluții în domeniile de teorie critică, filosofie, arhitectură, artă, literatură și cultură. Deși termenul de „postmodernism” a fost folosit de unii autori în anii 1950 și 1960, despre conceptul de postmodernism nu se poate afirma că s-a cristalizat înaintea mijlocului anilor 1970, moment în care o serie de sfere culturale și discipline teoretice din domeniul filosofiei, arhitecturii, studiului filmului și literaturii au revendicat, tot mai insistent, recunoașterea existenței acestui fenomen social și cultural atît de divers. O dată cu apariția, în 1979, a lucrării lui Jean-Francois Lyotard, „La condition postmoderne”, n-a mai existat nici o îndoială că postmodernismul și postmodernitatea s-au instalat definitiv.

Fondatorii postmodernismului sunt filosofii francezi Jean-Francois Lyotard (1924-1998) și Michel Foucault (1926-1984). Acest curent are manifestări în multe discipline academice sau ne-academice cum ar fi câmpul filosofiei, teologiei, dar și în

artă, arhitectură, sociologie, drept, criminologie, modă, tehnologie, literatură, comunicații etc., care sunt puternic influențate de ideile și tendințele postmoderne.

Postmodernismul este o reacție față de prăbușirea iluziilor și miturilor despre rațiunea umană, ordine și progres. Acest curent reflectă „criza determinismului", se caracterizează printr-un scepticism puternic față de știință, față de posibilitățile rațiunii umane și consideră că toate cunoștințele sunt relative. Postmodernismul a argumentat că raționalitatea nu a fost niciodată atât de sigură pe cât susțineau raționaliștii, și că însăși cunoașterea era legată de loc, timp, poziție socială sau alți factori cu ajutorul cărora un individ își construiește punctele de vedere necesare cunoașterii. Ideea centrală a postmodernismului este că problema cunoașterii se bazează pe tot ce e exterior unui individ. Valorile sociale, normele, deviațiile, criminalitatea și însăși societatea ca sursă a deviațiilor și infracțiunilor reprezintă niște constructe sociale și sunt relative. „Criminalitatea și controlul social asupra acesteia, în noua paradigmă, sunt constructe indeterminate, interdependente, relative și dinamice [11, p. 58]. Infracțiunile cauzează daune, dar acestea sunt generate, de asemenea, de toată practica de rutină, de instituțiile sociale cum ar fi munca, birocrația, guvernul, dreptul și familia. Cunoștințele și „adevărul" sunt, de asemenea" niște constructe sociale.

O lucrare criminologică „clasică" postmodernistă este considerată monografia autoarei engleze Alison Young „Imagining crime: textual outlaws and criminal conversations" (London, 1996) [12]. Autoarea realizează o analiză discursivă a textelor criminologice. Infracțiunea este examinată ca noțiune utilizată de reprezentanții justiției penale, criminologi, sociologi, politicieni sau jurnaliști, în baza diverselor discursuri. În conformitate cu abordarea postmodernistă, Alison Young își concentrează atenția asupra rolul „material" al limbii în crearea modelelor de conduită criminală, prin intermediul simbolurilor, metaforelor, etc.

Postmodernismul reflectă tranziția societății de la epoca modernă la starea ei postmodernă, de la structura pe clase la societatea de tip fragmentar. Cu cît societatea este mai fragmentată, cu atât mai multe subculturi normative cuprinde și, prin urmare mai multe variante de „deviații". În aceste condiții este foarte problematic de a te pronunța care norme sunt mai „juste" sau ce înseamnă „deviație".

Adepții postmodernismului critică dur epoca modernă considerând că societatea industrială și-a atins limitele dezvoltării sale, iar dezvoltarea exponențială

de mai departe a acesteia este imposibilă și se va solda cu o catastrofă mondială. Postmodernismul pune la îndoială principiul de bază al epocii moderne despre credința în puterea nelimitată a rațiunii umane și posibilitatea ei de a cunoaște adevărul absolut, iar în baza acestuia de a transforma lumea. Pretenția principală a postmodernismului față de modernism rezidă în contribuția ultimului mai mult la asuprirea oamenilor, decât la libertatea acestora.

Postmodernismul este de două feluri: sceptic și afirmativ. Părtașii curentului sceptic sunt centrați pe negarea, critica viziunilor premergătoare postmodernismului despre realitățile sociale, inclusiv despre criminalitate. Reprezentanții postmodernismului afirmativ tind spre „reconstruirea", reevaluarea, „restructurarea" cunoștințelor și reprezentărilor despre fenomenele studiate. Atitudinea critică sau radical reformatoare față de cunoștințele, studiile științifice, implementările în practică și concepțiile epocii moderne, impune postmodernismul de a revizui esențial metodologia cercetării. Postmodernismul în criminologie se îndreaptă spre astfel de concepții științifice generale cum ar fi teoria sistemelor dinamice neliniare, teoria haosului, teoria catastrofei, sinergica, mecanica cuantică, precum și spre utilizarea unor noțiuni noi ca „atractorul ciudat", bifurcație.

Postmodernismul are diferite ramificații politice, trăsăturile anti-ideologice sunt asociate cu și conduc la mișcările feministe, mișcarea de egalitate socială, mișcarea pentru drepturile homosexualilor, alte forme ale anarhismului de la sfârșitul secolului XX, între care și mișcările pacifiste și diferiți hibrizi ai acestora în interiorul mișcării curente de anti-globalizare.

Criminologia constitutivă apare în baza postmodernismului. Fondatorii criminologiei constitutive sunt profesorii americani în justiția penală Stuart Henry și Dragan Milovanovici, autori ai lucrării „Constitutive Criminology: Beyond Postmodernism" (1996). Potrivit doctrinei criminologiei constitutive, criminalitatea și controlul asupra acesteia nu pot fi separate de contextul structural și cultural general, în care aceste fenomene se produc. Afirmația dată contravine opiniei criminologiei tradiționale despre posibilitatea realizării unei analize separate a infracțiunilor, fără a lua în considerare contextul. Criminalitatea este parte integrată a produsului total al societății, adică a culturii. De aceea, analiza criminologică a criminalității trebuie realizată în contextul social general. Problema criminalității nu poate fi soluționată izolat de procesul social în ansamblu.

Infracțiunea este un construct social. „Dreptul este tripoul puterii, iar infracțiunea reprezintă capcana acesteia” [13, p. 117].

În concepția criminologiei constitutive, infracțiunea este legată cu relațiile de putere care se bazează pe inegalitatea și diferențierea socială. Stuart Henry și Dragan Milovanovici definesc infracțiunea ca „puterea de a-i priva pe alții de posibilitatea să schimbe ceva” [13, p. 116]. Potrivit doctrinei date, infracțiunea este umilirea persoanei care se manifestă prin împiedicarea avansării sociale a acesteia. Prejudiciul cauzat de infracțiune constă în împiedicarea omului de a schimba lumea, de a fi activ, de a comunica cu alții și împreună să schimbe mediul înconjurător, precum și pe ei înșiși. Criminalitatea este limitarea individului în aspirațiile sale de a se comporta altfel, decât i se prescrie de putere, prin intermediul Codului penal.

Sursa infracțiunilor, potrivit reprezentanților doctrinei criminologiei constitutive, este diferențierea socială: diferențierea economică (în clase sociale, după avere), pe sexe (sexism), rasială și etnică (rasism și ură interetnică), politică (putere, corupție), morală, etică (robia propriei voințe), precum și diferențierea în domeniul drepturilor omului și după poziția socială (inegalitatea, statutul social), diferențierea psihologică (sentimentul securității, bunăstării, etc.), diferențierea după gradul de autorealizare, etc. Infracțiune este fapta care încalcă starea socială a victimei sau împiedică atingerea de către aceasta a treptei sociale dorite.

Criminologia integrativă apare la sfârșitul anilor 70 ai secolului al XX-lea. Fondatorii acestui curent sunt criminologii americani Richard Johnson și Delbert S. Elliott. În anii 90 ai secolului trecut, ideile criminologiei integrative sunt dezvoltate în continuare de Gregg Barak, profesor de criminologie și justiție criminală la Eastern Michigan University (SUA), etc. Inițial curentul integrativ i-a naștere în cadrul doctrinei neopozitiviste. Sinteza teoretică neopozitivistă continuă și la începutul secolului al XXI-lea. În teoriile integrative neopozitiviste sunt vizate trei niveluri de abordare a criminalității: micro, macro, macro-macro. La începutul secolului al XXI-lea teoriile neopozitiviste integrative sunt completate cu noi concepții ale sintezei teoretice (varianta postmodernistă). Astfel, criminologia integrativă cuprinde „teorii care îmbină ideile și metodele epocii moderne (principii ale pozitivismului, fapte și valori ale empirismului), precum și concepții create prin îmbinarea tezelor și metodologiei epocii postmoderne (reconstrucționism postmodernist)” [14, p. 168].

Criminologia integrativă apare ca reacție față de posibilitățile explicative

limitate ale unui număr mare de monoteorii pozitiviste și neopozitiviste privind deviațiile sociale și criminalitatea, în noile condiții sociale. *Criza determinismului a stimulat dezvoltarea abordărilor fenomenologice și postmoderniste, alternative pozitivismului*. Dezvoltarea teoriilor integrative a fost impulsionată suplimentar și de critica dură adusă abordărilor pozitiviste, realismului și determinismului de către adepții *criminologiei fenomenologice* și *postmoderniste*.

Identificarea determinantelor diverselor forme ale comportamentului infracțional, nu poate fi realizată reușit, amplu sau este chiar imposibilă de înfăptuit doar prin prisma unei singure teorii (monoteorii). De aceea, au fost create un șir de teorii criminologice integrative, prin generalizarea, integrarea celor mai eficiente elemente din concepțiile existente. Reprezentanții criminologiei integrative nu au elaborat teorii noi privind criminalitatea și controlul social. Integrarea teoretică constă în îmbinarea a două sau mai multor teorii existente, selectate după trăsături comune, într-o concepție teoretică unică, modificată, care are un caracter mai complex și o valoare mai mare cognitivă. „Criminologia integrativă reprezintă o abordare integrativă, interdisciplinară a infracțiunii și controlului social" [15, p. 8].

Orientarea fenomenologică în criminologie tradițional se împotrivește teoriilor pozitiviste privind deviațiile sociale și criminalitatea. Obiectivul principal al fenomenologiei constă în analiza și descrierea vieții de toate zilele a oamenilor, precum și a stărilor conștiinței legate de viața cotidiană.

Dezvoltarea fenomenologiei ca curent filosofic, care încearcă să descrie structura experienței, așa cum este reprezentată în conștiință, nu ca fapte ci ca esență a lucrurilor, a impulsionat apariția, la sfârșitul anilor 60 ai secolului trecut, a unei noi perspective teoretice în criminologie – *abordarea fenomenologică*. Până la această perioadă, în știința despre criminalitate dominau teoriile structurale, elaborate în cadrul pozitivismului și neopozitivismului.

Abordarea fenomenologică în criminologie se bazează în mare măsură pe concepțiile filosofilor austrieci Edmund Husserl (1859-1938) și Alfred Schutz (1899-1959). Adepții orientării fenomenologice în deviantologie și criminologie sunt Paul Filmer, Michael Phillipson și David Walsh. Fenomenologii promovează ideea convenționalității criminalității și deviațiilor în ansamblu. Potrivit concepției criminologiei fenomenologice, deviația nu reprezintă o calitate internă a acțiunii, dar este urmarea raportării acțiunii la regulile stabilite și aplicarea sancțiunii față de

delincvent. Deviația socială, în mare parte, este un statut atribuit individului care vizează nu doar fapta delincventului, ci și acțiunile persoanelor din anturajul acestuia. Infractor este persoana căreia i s-a aplicat cu succes o astfel de etichetă. Prin urmare, are loc crearea, fabricarea în serie a „infractorilor".

Ca obiect de cercetare al criminologiei fenomenologice, este considerată în primul rând „viața de fiecare zi a oamenilor", reprezentările obișnuite (despre bine și rău, destin și viața de apoi, norme și patologii). Importanța intersubiectivă a reprezentărilor obișnuite, în opinia exponenților acestui curent, formează esența activității umane. În lumea intersubiectivă, oamenii sunt pe de o parte, constructori ai realității sociale, iar pe de altă parte – aceștea sunt reținuți, împiedicați de structurile sociale și culturale, create de antecesorii lor [16, p. 212-217]. Părtașii orientării fenomenologice în criminologie pun la îndoială postulatul principal al pozitivismului, precum că structura socială, toate fenomenele sociale, inclusiv și infracțiunea, reprezintă realitatea obiectivă, independentă de ideile, opiniile, stereotipurile, conștiința și comportamentul indivizilor cuprinși de procesele sociale. Studiile criminologiei fenomenologice sunt centrate pe intersubiectivitate și viața oamenilor de fiecare zi, experiența individului, reacția subiectului față de comportamentul său criminal.

Criminologia culturală (Cultural Criminology) . Criminalitatea este privită ca element al culturii. Cultura este modul de existență a omului. Fenomenul infracțional și controlul social asupra acestuia sunt cercetate în contextul dezvoltării culturii. Criminalitatea și controlul social sunt produse ale culturii, sunt constructe create.

Criminologia culturală reprezintă un domeniu al cercetărilor interdisciplinare, format la intersecția criminologiei, sociologiei și cercetărilor științifice ale culturii. Această orientare științifică apare la mijlocul anilor *90 ai secolului al XX-lea. Bazele teoretice ale criminologiei culturale s-au format sub influența sociologiei deviațiilor, constructivismului social și școlii cercetărilor culturale a University of Birmingham. Reprezentanții criminologiei culturale sunt britanicii David Garland, profesor în drept și sociologie și Jock Young (1942-2013), profesor în criminologie și sociologie, americanul Jeff Ferrell, profesor în criminologie și sociologie, danezul Keith Hayward, profesor în criminologie etc. Până în prezent această disciplină nu este destul de clar conturată. Criminologia culturală reprezintă o totalitate de cercetări diverse care se bazează pe aceiași abordare științifică. Din toate studiile realizate în cadrul criminologiei culturale domină cercetările care vizează dihotomia „infracțiunea ca

cultură" – „cultura ca infracțiune".

În cadrul abordării „infracțiunea ca cultură", cercetătorii privesc infracțiunea ca parte indispensabilă a culturii. Contextul care generează infracțiunea este analizat ca subcultură. Studiul cuprinde toți participanții evenimentului criminal: făptuitorii infracțiunilor, victimele și reprezentanții organelor de drept. Unitatea de bază a acestor studii este subcultura. Abordarea dată este aplicată frecvent la analiza criminalității tinerilor, criminalității informaționale, vandalismului, traficului ilicit de droguri etc.

În cadrul abordării „cultura ca infracțiune", produsele culturii sunt privite ca factori sociali criminogeni. Sunt cercetate artefactele culturale care tratează tematica criminală: creația interpreților muzicali (rap-ul, așa-zisa muzică grea), filmele, emisiunile televizate, cărțile etc. Studiile sunt focusate nu doar asupra creării produselor purtătoare a valorilor criminale, dar și asupra distribuirii acestora.

Exponenții criminologiei culturale propun înlocuirea modelului tradițional de analiză a infracțiunii, creat din două subiecte și relațiile dintre acestea: infractorul (acțiunea) și reprezentantul justiției (reacția), prin alt model, completat cu încă doi actori: victima (acțiunea) și societatea (reacția). Acest model format din patru entități (tetradă), permite examinarea infracțiunii ca act cuprins într-o rețea complicată de relații sociale.

Cercetătorul rus Iacov Ghilinschii a relevat tendințele actuale ale dezvoltării criminologiei, pe baza analizei temelor referatelor și comunicărilor prezentate la 11 conferințe europene și 4 congrese internaționale de criminologie [3, p. 10-11]. În total au fost analizate 4500 referate și comunicări științifice prezentate la conferințele europene și 2000 – la congresele internaționale de criminologie. Problemele controlului social asupra criminalității sunt cele mai dezbătute la forumurile științifice europene și internaționale de criminologie. Discursurile privind controlul social domină vădit comparativ cu alte teme. Astfel, problemelor controlului asupra criminalității au fost consacrate de la 21 la sută din toate comunicările prezentate în Tubingen (2006), până la 38-44,3 la sută din comunicările prezentate în Lausanne (2001), Toledo (2002), Ljubljana (2009), Vilnius (2011). Este mai mare numărul și rata rapoartelor cu această temă la congresele internaționale de criminologie: 171 de comunicări sau 34,3 la sută din numărul total de discursuri în Seul (1998), 147 sau 39,2 la sută în Rio de Janeiro (2003), 126 sau 33,2 la sută în Barcelona (2008), și 234 sau 34,5 la sută în Kobe (2011). Printre problemele controlului social, frecvent discutate sunt: problemele generale ale controlului asupra criminalității, justiția penală, inclusiv justiția restaurativă, prevenirea și

probațiunea, poliția și problemele penitenciare. Astfel, societatea criminologică își exprimă profunda îngrijorare față de ineficiența mijloacelor tradiționale de contracarare a criminalității. O parte importantă a referatelor vizează măsurile alternative pedepselor privative de libertate, cum ar fi urmărirea electronică, medierea, etc.

Prin urmare, pe parcursul ultimelor două decenii, o atenție majoră (poate chiar prioritară!) din partea criminologiei se acordă problemelor controlului social asupra criminalității. Mijloacele tradiționale și-au demonstrat ineficiența. Prevenirea infracțiunilor în care s-au pus mari speranțe, de asemenea, nu întotdeauna este eficientă. „Criza pedepsei" este din ce în ce mai evidentă. În aceste condiții devine excepțional de actuală și importantă problema măsurilor alternative ale pedepsei și în deosebi a privațiunii de libertate.

Printre alte teme frecvent dezbătute la forumurile științifice criminologice sunt: victimele infracțiunilor (o parte substanțială a rapoartelor victimologice sunt dedicate copiilor – victime a infracțiunilor), urmată de criminalitatea de violență (o parte importantă a discursurilor este consacrată violenței în familie), criminalitatea organizată, infracțiunile din domeniul informaticii și terorismul, traficul ilicit de droguri (cele mai multe comunicări sunt dedicate politicii anti-drog), infracțiunile de „acte persecutorii" numite în mod obișnuit „hărțuire prin urmărire "din motive personale de ură, dușmănie, dispreț („stalking"), inclusiv cyber stalking (urmărie online) și gang stalking, criminalitatea minorilor și justiția juvenilă etc.

În prezent, criminologia devine tot mai mult preocupată de problema cercetării științifice a noilor fenomene criminale cum ar fi infracțiunea motivată de ură, așa numita „crime hate" (tip de infracțiune atunci când victima este țintă din cauza apartenenței sale, reală sau presupusă, la un anumit grup social, de obicei, definit de rasă, religie, orientare sexuală, dezabilitate, etnie, naționalitate, vârstă, identitate de gen sau partid politic), infracțiunile de „acte persecutorii" („stalking"), infracțiunile informatice etc.

Remarcăm că majoritatea criminologilor, la ora actuală, privesc criminalitatea ca produs al societății, culturii, iar criminologia ca sociologie a devianței. Criminalitatea este abordată drept varietate a devianței, alături de alte încălcări de lege, suicid, narcomanie, prostituție, abuz de alcool, precum și de alte devianțe sociale negative. Criminalitatea este un construct social creat de legiuitor care i-a în calcul pericolul social al faptelor, dar și dorințele politice și preferințele structurilor puterii, regimurilor politice.

Totodată, în domeniul etiologiei criminale se dezvoltă prioritar acele teorii care

consideră structura socială, inegalitatea social-economică sau cultura, drept cauză principală a criminalității sau a anumitor tipuri infracționale.

BIBLIOGRAFIE:

1. ШНАЙДЕР Г. Й. Криминология: Пер. с нем. / Под общ. ред. и с предисл. Л. О. Иванова. Москва: Издательская группа «Прогресс»-«Универс», 1994. 504 p.

2. GLADCHI Gh. Criminologie: Manual pentru facultățile de drept și polițienești. Chișinău: CEP USM, 2019. 619 p.

3. ГИЛИНСКИЙ Я. Некоторые тенденции мировой криминологии. În Российский Ежегодник уголовного права. № 6. – СПб ГУ, 2013, p. 6-18.

4. TAYLOR I., WALTON P. și YOUNG J. The New Criminology: For a Social Theory of Devianse. London: Ed. Rout Ledge and Kegan Paul, 1973. 358 p.

5. SYKES G., *The Rise of Critical Criminology*, în Journal of Criminal Law and Criminology, Vol. 65, No. 2, 1974, p. 206-213.

6. ЗАК Ф. Экономические подходы в уголовной политике. În Уголовное право, 1999, № 1, p. 91-105.

7. ГИДДЕНС Э. Социология / При участии К. Бердсолл. Перевод с англ. Изд. 2-е. Москва: Едиториал УРСС, 2005. 632 p.

8. ШЕСТАКОВ Д. А. Криминология. СПб, Юридический центр Пресс, 2006, 713 p.

9. BRACEWELL M. Peacemaking: A Missing Link in Criminology. În The Criminologist 1990, nr. 15.1: p. 3-5.

10. PEPINSKY H. E., QUINNEY R. (eds). Criminology as Peacemaking Bloomington. Indiana University Press, 1991, 340 p.

11. КОМЛЕВ Ю. Ю. Генезис зарубежных теорий преступности: от позитивистских моделей к пост-постмодернискому синтезу криминологических знаний. În Криминология: вчера, сегодня, завтра, 2017, № 1 (44), p. 53-61.

12. YOUNG A. Imagining crime: textual outlaws and criminal conversations. London: Sage, 1996. 240 p.

13. HENRY S., MILOVANOVICI D. Constitutive Criminology: Beyond Postmodernism. Thousand Oaks, California: Sage Publications, 1996. 304p.

14. КОМЛЕВ Ю. Ю. Интегративная криминология: девиантологический очерк: учебное пособие. 2-е изд. Москва: ДГСК МВД России, 2019, 232 p.

15. BARAK G. Integrating Criminologies. Allyn and Bacon, 1998. 330 p.

16. DOWNES D., ROCK P. Understanding Deviance. A Guide to the Sociology of Crime and Rule Breaking. Oxford University Press, 2011, 409 p.,